

wel een bittere toon zou zijn gehoord, heeft gestuit. Nog klinkt ons het woord van prof. dr J. Waterink op deze avondzitting in de ooren: Als dit wordt aangenomen is het of een wonder van God of een oogenblik van groote tragiek.

Sindsdien is de synode al weer enkele weken gesloten. In de pers is over verschillende van de door haar genomen besluiten, discussie gaande, met name over het aan de Theol. Hoogschool te Kampen niet verleende promotierecht. Het Academisch Statuut is thans in gedring en wat prof. dr V. Hepp in „Credo“ aanvoert als sprekende ten gunste van een niet verleenen van het jus aan Kampen, komt prof. dr K. Schilder in „De Reformatie“ stuk voor stuk bestrijden aan de hand van de artikelen van datzelfde Statuut. Het is allemaal erg interessant en ook geoorloofd. Zelfs prof. Waterink, hoezeer hij zelf aan een bepaald kant staat, zal daartegen geen bezwaar hebben.

Iets anders is de polemiek, die in „Credo“ moest worden gesignaleerd tegen „Bouwen en Bewaren“. In laatste genoemd blad, het orgaan van den Geref. Meisjesbond, schrijft de Scheveningsche predikant ds J. G. Feenstra, een leidraad. Hij doet dat op zijn bekende rustige wijze, polemiseert niet, maar zet zijn gevoelens uiteen, ook waar dat niet geheel parallel loopt met dat van een van de grootste theol. kopstukken in Geref. kring.

Niemand behoeft het daarmee eens te zijn en ds Feenstra zelf zal er niet het minste bezwaar tegen hebben, als men zijn opvattingen poogt te weerleggen. Maar als „Credo“ nu komt en een stuk van den leidraad knipt, niet om daar tegenover een ander gevoelen te ontvouwen, maar om zonder een letter van werkelijke bestrijding de meisjes in actie te brengen en daarmee ook stemming wekt tegen den schrijver van den leidraad, door hem toe te voegen: Meisjes leest zulke stukken kritisch: Spreekt er met uw Bondsbestuur over, dan wil het ons voorkomen, dat prof. Waterink gelijk krijgt als hij spreekt van tragiek. Want dit ondermijnen van vertrouwen door een hoogleraar, die predikanten opleiden moet, in een der de Gereformeerde Kerken reeds meer dan een kwarteeuw dienenden pastor, wil ons voorkomen in flagranten strijd te zijn met wat de synode van Amsterdam heeft uitgesproken inzake de perspolemie: „...er bij hen, die meenen polemiek jegens medebroeders te moeten voeren of anderszins de gemeente in de pers voor te lichten, in den naam van Hem, die ons zoo uitnemend heeft liefgehad en Zich tot den dood heeft vernederd, op aan te dringen, dat zij in hun schrijven zoozeer de broederlijke liefde laten uitschijnen, dat niemand daaraan met reden kan twifelen“. (Art. 151.)

Wij hebben ons wel eens laten vertellen, dat de redacteur van „Credo“ en de rapporteur over deze zaak op de Amsterdamsche synode elkaander heel goed kennen. Wij bevelen art. 151 van de acta van Amsterdam aan de redactie van „Credo“ in bescheidenheid aan.

Wat ook aantekening verdient is het feit, dat een week, nadat „Credo“ alarm geblazen had, de Perschouw-schrijver van het „Geref. Jongelingsblad“ in actie kwam en meende het te moeten betreuren, dat ds Feenstra op deze wijze leiding gaf, want „deze kwestie moet thans nog niet worden overgebracht op het terrein onzer jeugdverenigingen“. Hier is de lezer toch geneigd tot het plaatsen van een vraagteken. Heeft niet het vraagstuk van het Verbond bijv. meerdere malen de belangstelling gehad van het bondsbestuur, blijkens verslagen in het „Jongelingsblad“ en toen deed toch de regel, dat de „kwestie thans nog niet moet worden overgebracht op het terrein onzer jeugdverenigingen“ geen opgeld?

We nemen van de Generale Synode der Gereformeerde Kerken geen afscheid, alvorens wij nog een vreemd verschijnsel hebben gesignaleerd t.a.v. de berichtgeving over de handelingen van deze synode. Een generale synode pleegt altijd een commissie voor het officieel persverslag te benoemen. Zij maakt een communiqué ten bate van de Geref. kerkelijke pers, die dat altijd gratis ontvangen heeft. Ditmaal heeft de perscommissie haar verslag aan een bepaald persbureau ter hand gesteld en daarnaar werden dan de kerkbode-berichten verzonden. Waarvoor er sommigen waren (o.a. de „Geld. Kerkbode“), die daarvoor feestelijk bedankten, want zij wenschten een verslag van de synode zelf en zulks zonder eenige financiële verplichting. Maar er waren met de verslaggeving ditmaal meerdere dingen scheef, want bedoeld persbureau heeft ook overzichten de wereld ingezonden. Het schreef er boven: „Een der meest voor-
aanstaande synode-leden schrijft ons“. Maar de redactie van het „Friesch Kerkblad“, die deze subjectieve be-

schouwingen blijkbaar uit het hart gegrepen waren, waarom ze een plaats op de voorpagina kregen, veranderde den eersten regel en schreef er boven: „Het... (volgt de naam van het bureau) schrijft ons“. Meerdere bladen braken den staf over deze methode. Prof. dr V. Hepp schreef tot onze verbazing in „Credo“, dat hij niet geloofde, dat ze van een lid der synode afkomstig waren (no. van 3 Nov.).

Prof. dr K. Schilder, die in „De Reformatie“ reeds zoo dikwijls tegen bedoeld bureau heeft geopperd, week in zijn blad no. van 4 Nov.: „...omdat we het mijn waarschuwing tegen dit bureau. Zijn practijken kunnen niet door den beugel“ en de heer T. v. Popta, redacteur van de „Dinuiden Kerkbode“, schreef dezelfde week in zijn blad no. van 4 Nov.: „...omdat we het bureau als niet betrouwbaar beschouwden“. Uit Geref. kring traden de heeren prof. dr F. W. Grosheide en mr A. v. d. Deure uit het bestuur van dit bureau.

In „De Wachter“ van Zaterdag 2 December j.l. komt ds Joh. H. Rielberg nu vertellen, dat deze anonieme beschouwingen afkomstig zijn van dr W. A. van Es, thans em-predikant te Baarn en lid van de synode van Sneek.

Het gaat onder ons toch soms wel heel wonderlijk toe! Wat de Geref. Kerken aangaat geeft het Jaarboek 1939 aan een aantal Kerken van 788. Nieuwe Kerken worden in '38 geïnstitueerd te Bennebroek, Mechelen, Schagen en Soest en ook in 1939 ging de kerkinstellingsing voort. We herinneren er aan, dat in Drijber een nieuwe Kerk werd geïnstitueerd, die als 7e in de rij de kleine classis Bellen versterken kwam. Ook te Noordbergum en te Londen kwam het tot kerkinstellingsing. Het aantal dienstdoende predikanten vermeerderde met 30 en verminderde door overlijden, emeritaat enz. met 24. 't Nieuwe Jaarboek geeft een aantal van 817 dienstdoende predikanten met inbegrip van de miss. predikanten. Het aantal emeriti bedraagt 171 en het aantal vacatures daalde van 91 tot 88. Het zielental steeg van 645.139 op 652.826 en het aantal belijdende leden van 326.789 op 331.615. Van de 817 predikanten zijn er 791 in Nederland werkzaam.

Het vraagstuk van den overvloed van werkkrachten blijft in deze Kerken actueel, ook al zijn een groot aantal candidaten als hulpprediker geplaatst, nu de mobilisatie ook ruim 50 Geref. predikanten onder de wapenen riep als reserve-veldprediker. Meerdere Kerken, die een harer dienaren gemobiliseerd zagen, stelden van het vrijgekomen honorarium twee hulppredikers aan, zooals bijv. Arnhem en Hilversum, terwijl Kerken, die geen hulpprediker aanstelden ter vervanging van hun onder de wapenen geroepen voorganger, daarover publiciteit werden ondervraagd, zooals de Kerk van Oosterbeek door de classis Arnhem.

Het comité „Overvloed van werk en werkkrachten in de Gereformeerde Kerken“ (plan Grosheide-Schouten) bood over 1938 aan 47 Gereformeerde Kerken en 10 Evangelisatiecommissies opnieuw hulp, al moest over de geheele linie een korting van 10 % worden toegepast. Aan een bedrag van rond 130.000,— voor salarissen paste het comité ongeveer 124.000,— bij. Een en ander ging gepaard met aanspreking van het reservekapitaal. Het meest verheugende is wel, dat op 10 van de gesteunde plaatsen de hulpprediker als predikant kon beroepen worden. En er is de eerste jaren nog voorraad genoeg, want de nieuwe cursus van de Theol. Hoogschool te Kampen begon met 110 studenten, w.o. 17 eerste-jaars, terwijl aan de V.U. 233 theologen werden ingeschreven, w.o. 22 voor het eerst.

Da K. Meima van Nede publiceerde van den zomer in de „Geld. Kerkbode“ een lijstje van Kerken, die lang niet aan den eisch van één predikant per duizend zielen voldoen. Alphabetisch genomen zien we, dat Apeldoorn één predikant heeft op 1500 zielen en Urk op 3000. Als er maar geld is zijn er nog tal van nieuwe predikantsplaatsen te vestigen. Natuurlijk zijn hier tal van locale moeilijkheden en daarom rees er in de kerkelijke pers verzet tegen de kwalificatie „zwarte lijst“, waarop men al die Kerken bovengenoemd wilde plaatsen.

In de Januari-maand verscheen het bericht in de pers, dat deputaten vanwege de Generale Synode der Gereformeerde Kerken voor radio-kerkdiensten eveneens den minister van binnenlandsche zaken om zendtijd gevraagd hadden. Niet natuurlijk alsof ook zij van het kerkistische hondje gebeten waren, maar alleen om de bekrompen Ned. Herv. Radiovereniging den wind uit de zellen te nemen en den minister des te duidelijker de situatie, die zou ontstaan, als hij aan het verzoek van den Ned. Herv. Radio-omroep gehoor geven zou te

demonstreeren. Natuurlijk heeft minister van Boeijen geen oor geleend aan het kerkistisch drijven en de zaak is bereids op de eenig juiste wijze in het vat gegoten, doordat de Ned. Herv. Synode ingeschaakt is en de belangen van de Herv. luisteraars op volkomen bevredigende wijze zijn behartigd.

Dezelfde Januari-maand werd de oprichting gepubliceerd van een „Adviesstichting voor financiële en economische aangelegenheden ten behoeve van de Gereformeerde Kerken in Nederland en Ned.-Indië“. Deze zaak is ook op de synode van Sneek geweest, waar Noord-Brabant-Limburg haar ter tafel gebracht heeft als instructie van de Kerk van Breda. Maar de synode heeft zich in deze zaak niet begeven en was van oordeel, dat het niet op haar weg ligt om hier uitspraak te doen, of eenige verantwoordelijkheid op zich te nemen.

De stichting tot verbetering van het Psalmgezing in de Gereformeerde Kerken is in 1939 onder presidium van ds T. Ferwerda van Amsterdam bereids met haar arbeid aangevangen. (Slot volgt.)

's-Gr.

S.

HET BOEK VAN DE WEEK

Wat wil Hitler? 1)

„Het antwoord op deze vraag wordt gegeven in het zoo juist verschenen boek van den gewezen nationaal-socialistischen president van den Senaat te Danzig HERMANN RAUSCHNING: DE NIHLISTISCHE REVOLUTIE, Schijn en Werkelijkheid in het Derde Rijk, ingeleid en bewerkt door Dr Menno ter Braak. HET BOEK DAT HET SAMENGAAN VAN DUITSCHLAND EN RUSLAND HEEFT VOORSPELD! Een week na verschijning ligt reeds de tweede druk ter perse!“

Zoo kondigt H. P. Leopold's Uitg. Mij N.V. te Den Haag per advertentie den tweeden druk aan van een boek, dat reeds allerwegen de aandacht trok bij zijn verschijning in het Duitsch, nu, naar ik meen, een jaar geleden.

Heel vaak beantwoorden dergelijke suggestieve advertenties allerminst aan de waarde van het geprezen boek — laat ons reeds direct maar vaststellen, dat ditmaal de advertentie niets te veel zegt; het boek van Rauschning is inderdaad ten volle waard, dat ieder aandacht aan dit boek schenkt.

En als actueel blad mag ook „De Reformatie“ niet achterblijven, is het zelfs zijn roeping kennis te nemen van dit belangrijke werk en als het kan zijn lezers hulp te bieden bij de beoordeeling van dit boek.

Wij willen daartoe dan in de eerste plaats den schrijver bij onze lezers introduceeren. Hermann Rauschning is de eerste nationaal-socialistische president geweest van de vroegere vrijstad Danzig. Men zal zich herinneren, dat kort na de Rijksdag-verkiezing van 5 Maart 1933, die aan de N.S.D.A.P. 48 pCt. van de uitgebrachte stemmen gaf, eveneens verkiezing in Danzig plaats had, die aan de Nazi's, al was de winst niet zoo groot als in het Rijk, de gelegenheid opende, de macht in handen te nemen. Rauschning werd toen president van den senaat en is dat gebleven tot het einde van 1934. Men zal zich ook herinneren, dat de couranten in die dagen telkens melding maakten van meeningsverschillen tusschen hem en den nationaal-socialistischen gouwleider Forster. Aan het einde van 1934

1) Door een abuis, waarschijnlijk van mij, zijn ongeveer tegelijkertijd twee artikelen over Rauschning's werk bij de redactie ingekomen. Waar beide een eigen behandelingsmethode volgen, leek het me volkomen verantwoord, ook dit artikel alsnog op te nemen. Het kwam vlak na de verzending der copie van het reeds geplaatste in K. S.

Nu hadden de Joden van Mattheüs' tijd de genade Gods weggeredeneerd. Vrijwel heel de theologische gedachtegang van de Joden stond met Abraham in verband. Maar dan op een wijze, die aan de Schrift in geen enkel opzicht recht liet wedervaren. Men leerde, dat Abraham in tien verzoeken niet bezweken was en dat God hem daarvoor bijzonder beloonden wilde. Als belooning voor zijn verdiensten werd de aartsvader ontvanger van Gods beloften en erfgenaam van Gods verbondszenen. Abraham's verdienste zou den Israëliet reeds in dit leven ten goede komen en van beslissende betekenis zijn voor het eeuwige leven. (vgl. Kittel, Wörterbuch I.)

Abraham was aldus een held geworden, een man van meer dan bijzondere grootte. En de Joden, de nakomelingen van dezen patriarch, deelden als vanzelf krachtens natuurlijke bloedverwantschap in de voorrechten die Abraham voor zichzelf en de zijnen verworven had. Mattheüs komt het anders zeggen. Hij betoogt dat Jezus Christus is de wortel van Abraham's geslacht. En hij wil ook in herinnering brengen, dat deze Abraham slechts door een wonder van Gods genade op een geslachtsrol is komen te staan, en ook vader van een groote nakomelingschap is geworden, door de geboorte van Izaak, zijn eenigen zoon.

Christus Jezus komt dus op uit een geslacht, maar uit welk een geslacht! Er is bij Abraham

POPULAIR-WETEN - SCHADDELUKE SCHETSEN

Jezus Christus, Abraham's Zaad.

II.

Abraham's geslacht door Christus bewaard.

Mattheüs leidt het geslachtsregister terug tot Abraham. Nu de evangelist spreekt over het geslacht van Abraham, moesten de Joden meer dan ooit oog krijgen voor het bijzonder ingrijpen van God in het leven van dezen mensch.

Was het register teruggegaan tot Adam, het noemen van een geslacht zou niet bijzonder geweest zijn. Adam is — wij zouden willen zeggen op normale wijze — vader geworden van een aantal kinderen. Was het familieboek begonnen bij David, ook dat zou niets bijzonders beteekend hebben inzake het noemen van de nakomelingschap, want David had door zijn huwelijken vele zonen en dochteren gekregen.

Dat is bij Abraham niet het geval. Het huwelijk van Abraham en Sara blijft kinderloos vele jaren lang. Abraham heeft wel de belofte van God, dat

hij zal worden de vader van een menigte volken, en dat zijn zaad talrijk zal zijn als de sterren des hemels (Gen. 15:5). Maar intusschen verstrijkt het eene jaar na het andere, en wat er ook geschiedt in Abraham's leven, hoezeer zijn weg ook voorspoedig gemaakt wordt en hoezeer hij beschouwd wordt als een vorst Gods in het midden der Kananieten (Gen. 23:6). Gods belofte wordt niet vervuld: de natuur is bij Sara onmachtig. Moeder wordt zij niet. Tenslotte worden deze menschen oud en met het klimmen der jaren vervliegt ook de mogelijkheid dat Sara nog eens als de andere vrouwen moeder zal kunnen worden.

Toch blijft Gods belofte. En opdat deze belofte niet vergeen zal worden, wordt ze ook herhaald: God zeide: voorwaar Sara, uw huisvrouw, zal u een zoon baren, en gij zult zijn naam noemen Izaak; en Ik zal Mijn verbond met hem oprichten, tot een eeuwig verbond zijnen zaden na hem. (Gen. 17:19.) Izaak wordt geboren. Uit de verstorven, onvruchtbare moederschoot van Sara doet God het leven geboren worden naar Zijn woord op Zijn tijd. Abraham wordt op zeer hoogen leeftijd vader van een zoon. Hij wordt nog de stamvader van een geslacht.

Hij wordt het echter door een zeer bijzondere daad van God. Dat alles moest een ieder bedenken, die hoorde van de geslachtslijst van Jezus Christus, Abraham's zaad.

kwam
van 12
reeds
schake
zou de
tiek de
len zo
Raus
Hitler
aan 12
dezen,
toen a
Danzig
hij da
balling
Wa
dat le
als d
integen
vooraa
die per
voorna
heeft o
geest v
leiders
dit beg
immer
afvallig
staan.
boek t
geniete
toch n
zij no
ben, al
maakt
ning h
gens z
tot he
dat na
zijn, w
staat
onder
We
tije u
daar
de ger
schrijv
een gr
bestud
ren nu
van d
brenge
zijn gr
tel va
eens
daarto
door
schouw
hoogle
het n
dat zu
lijkhed
door c
ten ka
sociali
hange
den li
tang s
Nee
ning r
hij zo
peerin
beelde
„He
niet a
drijft
het p
„De
wing“
maar
aanvar
dat en
toekon
beide
is, —
toon
dat ley
Die d
om Zi
eeuwe
Dat
hief h
eenigg
lijk, d
eeuwig
Go
We
de ma
leven
deze
David
er all
griper
heeft
natuur
stand
van h
Alle
De

Boeijen
in de zaak
it gegoten,
is en de
en bevre-

g gepubli-
le en een-
le Gerefor-
Deze zaak
ar Noord-
eft als in-
ode heeft
in cordeel,
ik te doen,
enen.

gezag in
presidium
met haar
t volgt.)

EEK

gegeven in
gewezen
en Senaat
DE NIHI-
Verkelijk-
bewerkt
DAT HET
EN RUS-
k na ver-
perse!"
ij N.V. te
druk aan
aandacht
nu, naar

uggestieve
an het ge-
aar vast-
ts te veel
rdaad ten
dit boek

formatie"
ng kennis
ls het kan-
eeling van

plaats den
Hermann
ialistische
id Danzig.
Rijksdag-
N.S.D.A.P.,
eveneens
de Nazi's,
het Rijk,
handen te
t van den
van 1934.
uranten in
menings-
al-socialis-
e van 1934

ijn ongeveer
werk bij de
handelings-
woord, ook
e na de ver-
K. S.

tijd de ge-
d de theo-
stond met
wijze, die
recht liet
n tien ver-
God hem
belooning
ontvanger
Gods ver-
den Israë-
en en van
wig leven.

t, een man
de Joden,
leelden als
wenschap
hzelf en de
het anders
de wortel
ok in her-
echts door
eslachtsrol
een groote
e geboorte

1 geslacht,
Abraham

kwam het tot een openlijk conflict. Men verlangde van Rauschning, dat hij, zooals in Duitschland reeds in 1933 was geschied, Danzig zou „gelijk-schakelen“, de partijen zou opheffen, aanvallen zou doen op de Roomsche geestelijkheid, die „poli-tiek bedreef“ en scherpe anti-Joodse maatregelen zou nemen.

Rauschning beriep zich op den Führer, maar Hitler wilde geen beslissing nemen, liet die over aan Rauschning's voornaamsten tegenstander in dezen, den gouvleider Forster. Rauschning besloot toen af te treden. Hij heeft nog eenigen tijd in Danzig gewoond, maar spoedig bleek het hem, dat hij daar niet veilig was en daarom ging hij in ballingschap en woont nu in Zwitserland.

Waarom wij hiermede beginnen? Vooreerst, opdat ieder zien kan, dat we den schrijver maar niet als den eersten den besten moeten beschouwen, integendeel, hij is een man van groot formaat, een vooraanstaand leider geweest van de N.S.D.A.P., die persoonlijk contact met den Führer en andere voornaamste persoonlijkheden in de partij gehad heeft en die ook in de gelegenheid geweest is den geest van de partij, die nog belangrijker is dan de leiders, te proeven. Maar bovendien zijn we door dit begin ook gewaarschuwd. Het blijkt ons immers daardoor, dat we te doen hebben met een afvallige. En dat is een reden om sceptisch te staan. Partijgangers, die weglopen en dan een boek tegen hun vroegere medestanders schrijven, genieten vaak geen algemeene achting. Zij maken toch noodzakelijkerwijs gebruik van gegevens, die zij nooit tot hun beschikking gehad zouden hebben, als zij geen partijgangers geweest waren. Het maakt eenigszins den indruk van verraad. Rauschning heeft dat trouwens zelf wel gevoeld, en volgens zijn voorwoord is hij dan ook alleen maar tot het schrijven van zijn boek overgegaan, omdat naar zijn meening langer zwijgen verraad zou zijn, waar de Europeesche beschaving op het spel staat en menige waarde die hem lief is, dreigt onder te gaan.

We willen in de tweede plaats enkele kernachtige uitdrukkingen van den schrijver citeeren, en daardoor de lezers bewondering bijbrengen voor de genialiteit van dezen man. Die zoo weet te schrijven en zoo raak kan typeeren, moet wel een groot man zijn en waardig zijn, gelezen en bestudeerd te worden! Inderdaad... Velen luisterden nu naar Rauschning, omdat hij het samengaan van Duitschland en Rusland voorspeld heeft en brengen hem daarom hun hulde. Dat is voor ons zijn grootheid niet. Wie maar eenigszins den wortel van het nationaal-socialisme kent en eveneens maar eenigszins — want diepe kennis is daartoe niet eens noodig — de gedachten, waardoor het bolsjewisme wordt gedragen, doorschouwd heeft, en wie maar eenigszins op de hoogte was met het opportunistische karakter, dat het nationaal-socialisme kenmerkt, begreep wel, dat zulk een samengaan lang niet tot de onmogelijkheden behoorde. En vooral de Christen, die door de zalving van den Heiligen Geest de geesten kan proeven, wist reeds lang, dat nationaal-socialisme en communisme zeer nauw samenhangen en met angst in het hart verwachtte hij den tijd, dat de beenen van de anti-christelijke tang samen zouden komen.

Neen, dat is voor ons de grootheid van Rauschning niet — voor ons is het sterker bewijs, dat hij zoo scherp schrijven kan en zulke juiste typeeringen weet te geven. Ziehier enkele voorbeelden.

„Het nationaal-socialisme leidt zijn politiek niet af uit een wereldbeschouwing, maar het bedrijft wel politiek met een wereldbeschouwing; het profiteert van die wereldbeschouwing“... 33.

„De nationaal-socialistische „wereldbeschouwing“ komt niet voort uit een hogere intuïtie, maar zij is doelbewust „aangemaakt““... 34.

aanvankelijk een dubbele verhindering, die belet dat een geslacht zich zal kunnen ontplooiën in de toekomst. God moet hier met zijn genade tusschenbeide komen. De aanvang van Abraham's geslacht is, — de Heilige Schrift wil ons dat duidelijk toonen, — uit God. God werkt de oorsprong van dat leven op wonderlijke wijze. Het is alles uit Hem, Die de Almachtige is en Die Zijn genade betoont om Zijn heilswerk in de geschiedenis van vele eeuwen te volbrengen.

Dat is nu het evangelie van den Kerstdag. Alzoo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijnen eeniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe. (Joh. 3:16).

God heeft Zijn Zoon gegeven!

We belijden, dat Jezus Christus geboren is uit de maagd Maria, en dat Hij dus met het menschenleven verbonden is, en daarin ingevoegd. Maar deze maagd Maria en heel dat koninkshuis van David en de nakomelingschap van Abraham zijn er alleen, omdat hier door Gods bijzondere ingrijpen een geslacht gevormd kon worden. God heeft ook heel dat geslacht in den aanvang, en natuurlijk ook in den voortgang, bewaard en in stand gehouden. Hier zien we één van de draden van het werk Gods tot heil van Zijn volk.

Alle roem is waarlijk uitgesloten!

De eigengerechtigheid der Joden wordt in den

„De elite — dat is de laag, die boven komt drijven (Pareto), de menschen, die de macht in handen hebben, die geen gewetensbezwaren en geen menscheijheidsbevelingen heeft — heeft een verplichte training in de brutaliteit.“ 44.

„De politiek is tegenwoordig afhankelijk van een speciale organisatie-techniek“... 49.

„Controle tot onder de bedde-dekens“... 50.

„Despoten en despootjes, die een schamel bestaan bij elkaar bedelen door hun onderdanen uit te zuigen“... 54 (tekening van de nationaal-socialistische elite naar een citaat van Von Stein, vandaar het woordje schamel).

„Nationaal-socialistische machtswil moet herleid worden tot bewust-immorele energie“... 56.

„Voortjakkende hysteric“ (de energiebetooning der elite)... 58.

„Zij beschouwt als den zin des levens het gevaar, als taak de macht, als middel het geweld en als doel de heerschappij over de geheele aarde“ (met het oog op de radicale jeugd in Duitschland gezegd) 66.

„Vijftien jaren van opvoeding van Moscou hebben niet klaar weten te spelen, wat het nationaal-socialisme gelukt is (het kweken van door en door consequente revolutionairen) 85.

Evenals bij zijn kerkelijke politiek laat het nationaal-socialisme ook hier (het gezin) bestaan; ja, het idealiseert de instelling zelfs nog, om haar in feite van binnen uit nog grondiger te kunnen vernietigen dan het bolsjewisme deed, dat uit leerstellige overtuiging recht op zijn doel afging“... 100.

„Het nationaal-socialisme is de cipiersuniform van een tyrannen-regering“... 101.

„Achter de komende groote wereldoorlogen teekent zich thans reeds de totale revolutie af als de ware macht der toekomst“... 174.

„Lijkenlucht in de Lichtstad“ (hiermede wordt bedoeld op de in nat.-socialistische kringen algemeen aanvaarde verzwakking van Frankrijk) 195.

Is niet de kennismaking reeds van deze citaten — en ze zijn met vele te vernetigvoldigen, als „tyrannen-regering met vaderlijke vriendelijkheid“, een prikkel om kennis te nemen van alles, dat deze scherp-zinnige man in zijn boek ons te zeggen heeft?

In de derde plaats willen wij een overzicht geven van den inhoud. Het boek valt in drie deelen uiteen. Het eerste deel wordt gekarakteriseerd door de onheilspellende woorden: de overwinning der revolutionaire nieuwe orde. Het bevat drie hoofdstukken. In het eerste wordt de weg naar het nihilisme gewezen. Duidelijk laat Rauschning hier uitkomen, dat het nationaal-socialisme alleen maar aan de macht kon komen, omdat de conservatieven in die dagen, mannen als Von Papen en Hugenberg, zich ten eenenmale in het nat.-socialisme bedrogen hebben. Zij dachten, dat zij het gebruiken konden om de ontevreden stroomingen onder het volk af te dammen en verder zouden zij het met die „sympathieke jongelui“ wel klaarspelen. En niet alleen, dat zij zich daarin vergist hebben; er was maar hun meening geen revolutie, die dreigde en wal er ook dreigde, een revolutie zeker niet! Maar de Nazi's waren hen in alle opzichten te slim af. Gebruik makende van enkele gedachtencomplexen, die er in gingen, als de wedergehoorte der wereld door herleving van het Germaansche ras en denken, het antisemitisme, een economisch stelsel, dat het roovende kapitaal wilde uitschakelen om plaats te maken voor het scheppende kapitaal en speculerende op den noodtoestand van den kleinen burgerman, hadden enkele mannen een groote massabeweging achter zich gekregen. Bij de conservatieven, die de macht hadden, maakten zij zich aangenaam door zich voor te doen als een beweging tot nationaal herstel. En toen die con-

wortel aangetast door te verwijzen naar het geslacht van Abraham. Wat zouden die Joden zijn, als God niet een geslacht gegeven had, en toen alle menscheijlijke mogelijkheden uitgeput waren, een stamhouder aan den patriarch geschonken had? De betekenis van Abraham bestaat dan ook niet hierin, dat hij in verband met zijn godvruchtigheid en standvastigheid door God wel beloofd moest worden, maar daarin, dat de genade Gods aan dezen mensch is beloofd, en hem bekwaamd heeft om in den tijd van zijn ouderdom nog vader te worden, en om te zijn de vader der geloovigen.

De betekenis van Abraham bestaat ook niet hierin, dat hij de Israëlieten als nakomelingen van hem bijstand verleenen zal in het eeuwige oordeel, maar dat hij door Gods genade geroepen, ook in geloofsgheoorzaamheid heeft willen gaan aan 's Heeren hand. En hij heeft aan de belofte Gods niet getwijfeld door ongelooft, maar is gesterkt geweest in het geloof, gevende God de eer; en ten volle verzekerd zijnde, dat hetgeen beloofd was, Hij ook machtig was te doen; daarom is het hem ook tot rechtvaardigheid gerekend. (Rom. 4:20-22).

Nu is het evangelie van den Kerstdag, het evangelie van de menschwording van Jezus Christus,

servatieven vreezen gingen, dat die massa communistisch zou worden, haalden zij die mannen er in, maar eilacie, het bleek, dat het nationale herstel maar voorwendel was, dat de wereldbeschouwing slechts voor de massa diende, het bleek, dat die mannen alle macht wilden hebben om alle waarden te vernietigen en zichzelf in stand te houden. Mannen kwamen aan de macht, die bereid waren, elk beginsel over boord te werpen, behalve dan het beginsel, dat het geweld niet de ultima (laatste) ratio mocht zijn, maar de unica ratio (het eenige). Mannen gingen regeren, die een mystieke vereering invoerden van den leider, die godsdienstige termen gebruikten als Messias en belijdenis om het volk aan zich te binden, die over een perfecte organisatie beschikten, voor geen middel terugdeinsden (Rijksdagbrand) en die over een weergaloos kennis der massapsychologie beschikten en geleid werden door een uitzonderlijk groot man, Adolf Hitler.

Daardoor werden die conservatieven totaal uitgeschakeld, de nationaal-socialistische elite ging regeren, die alleen.

In het tweede hoofdstuk wordt gehandeld over de toekomst van dit regime. Volgens den schrijver gaan de eigenlijke leiders reeds door voor oude heeren. Men heeft in sommige kringen slechts medelijden voor den Führer. In die kringen wil men de permanente revolutie. Steeds weer moet alles afgebroken worden. Geen enkele waarde mag overblijven. Geen kerk, geen geloof, geen vrijheid, geen zedelijke norm. Duitschland moet heerschen over de geheele wereld. Dat is het eenige, waarmede rekening moet worden gehouden. „Deelname aan dit ontplofingswerk behoort tot de hooge en wrede genielingen van onzen tijd“. Er moet komen „ordening der arbeidsdemocratie“. Noodig is het „volstrekte opgaan van den enkeling in het arbeidsplan der arbeidsdemocratie“. „Oorlog is de zin van het leven“. Vechten, vechten al maar door. En bij dat vechten is het beter „misdadiger te zijn dan de normen te betrachten“.

Kan dat ideaal ooit worden verwezenlijkt? Zal het zoover komen, dat de permanente revolutie, de ontladeling van alle waarden in Duitschland doorgaat en zich uitstrekt kan tot de geheele wereld? Volgens Rauschning wel. Het gevaar zit niet in een marxistische revolutie, want Marxisten zijn er in Duitschland niet meer, maar in de steeds verder voortschrijdende verrevolutionnering der Deutsche arbeiders en der Deutsche jeugd, naar molieven, door de arbeidsdemocratie aangegeven. Dan komt het in Duitschland tot het bewust terugrijpen naar de amoraliteit, naar de meest-slechte instincten in den mensch als roof, haat, wraak, nijd, afgunst en zoo meer. En in den strijd tegen de Joden staat men zich tot dezen oorlog. En door totale mobilisatie — het geheele leven in dienst van den krijg — staat men zich tot dien greep naar de wereldrevolutie, de „dictatuur van het Deutsche grauw“.

In het derde hoofdstuk van het eerste deel wordt dan gesproken over den zelfmoord der voormalige machthebbers, die de macht overgaven en spreekt de auteur de verwachting uit, dat alleen een spoedige ethische oppositie, gedragen door de waarden van het Christendom, redding brengen kan.

Dit eerste deel is voor ons het belangrijkste. Het tweede deel gaat na, wat het leger had kunnen doen om het nationaal-socialisme tegen te houden. Maar het leger wilde wel aan dingen als totale mobilisatie — de wereldoorlog met zijn blokkade dreef dien weg op — enz. om Duitschland weer groot te maken. Voorts handelt de schrijver over de taak van het leger in het Derde

van Hem, Die opkomt uit een geslacht, dat verstorven is, voor hen, die zichzelf kennen als van nature dood in zonden en misdaden.

Ons Doopsformulier zegt, dat dit leven niet anders is dan een gestadige dood. Maar ook, dat er is de genade en de goedertierenheid des Heeren over al Zijn volk.

En zoo gaat de heerlijkheid van het Kerstfeest voor ons open. Tot ons, in wie van nature geen goed woont, is gekomen de genade Gods. God wil uit onzen dood het leven doen rijzen tot Zijn eer.

En Hij roept ons tot Zich, als zondaren in onszelf om de genade Gods dankend te erkennen.

Hij richt onze harten op Jezus Christus, opdat wij ons in Gods onuitsprekelijke genade zouden verblijden.

Kerstfeest, dat is het feest van de kinderen van Abraham, als vader der geloovigen; van hen, die het belijden:

het leven was mij sterven
tot Gij mij op deet staan;
Gij doet mij schatten erven
Die nimmermeer vergaan.

D.

H. M.

Rijk en spreekt hij zijn groote bezorgdheid uit, dat het Duitse leger van vroeger, dat zoo Christelijk was, over zal gaan in een revolutionnaire bende, een „revolutionair landsknechtendom“.

In het derde deel, dat de angstwekkende woorden boven zich heeft staan: de nieuwe verdeling der wereld, wordt dan de buitenlandsche politiek van het Derde Rijk onder de loupe genomen. Er zouden strevingen zijn om via de verdeling van Europa in invloedssferen te geraken tot een nieuwe verdeling van de geheele wereld in zulke invloedssferen en daardoor tot heerschappij van Duitschland over de geheele wereld. De schrijver is hier buitengewoon interessant. Engeland is volgens de Nazi's de „witte man, die den last niet meer dragen kan“, Frankrijk sterft uit en zal verdeeld worden tusschen Italië en Duitschland: was Lyon vroeger geen Duitse handelsstad?

Duitschland zal zich omringen door een stoet van half-onafhankelijke volgelingen (Tsjecho-Slowakije en Polen zijn hiervan een „lichtend“ voorbeeld), en tenslotte zal de geheele wereld buigen voor het Duitse genie.

En dat dergelijke fantastische plannen wellicht aan de buitenlandsche politiek ten grondslag liggen, wordt door den auteur uit de geschiedenis van het Derde Rijk bewezen. Duitschland had in den weg van onderhandelingen alles kunnen verkrijgen, maar het koos den weg van geweld. Het liep weg uit den Volkenbond, annexeerde Oostenrijk, wilde geen vrede met Polen, enz. enz., de oplossing in Europeeschen geest werd moedwillig afgewezen.

Wij willen nu in de vierde plaats komen tot een beoordeling van dit boek. En daarin willen we uitspreken, dat ieder, die kan, van dit boek kennis moet nemen.

In de eerste plaats, omdat dit boek de werkelijkheid laat zien. Ik noem maar het feit, dat in dit boek de uitzonderlijke genialiteit van Hitler erkend wordt. Meestal lacht men om dezen man, maar Rauschning laat zien, dat we in hem met een groot man te doen hebben. Men kan dat betrouwen, of niet, het is zoo. De Antichrist zal ook groot zijn! En we doen beter de waarheid onder oogen te zien dan ons te vleien met de gedachte: het zal zoo'n vaart wel niet loopen. En ik noem maar het feit, dat Rauschning open oog heeft voor het goede, dat Hitler tot stand gebracht heeft. Ware er niet die achtergrond van wereldhegemonie-strevingen, dan zou hij tot Praag achter Hitler gestaan hebben! Ook achter de totale mobilisatie, de blokkade dwingt immers daartoe. En zoo kunnen we meer noemen; ja, hier wordt ons de werkelijkheid voor oogen gesteld.

In de tweede plaats: hier worden ons de wortels geteekend van het nationaal-socialisme. Dat is niet orde, discipline enz. Orde in het nationaal-socialisme is gansch iets anders dan de orde, die Christenen voorstaan. En dat geldt van alle nationaal-socialistische „waarden“. Duidelijk kan ons worden, hoezeer alle bestrijders van het nationaal-socialisme gelijk gehad hebben, die het op één lijn stelden met het bolsjewisme. Het bondgenootschap met Rusland is maar niet toeval, het zijn vrienden, die elkaar gehaat hebben om wat eigenlijk futiliteiten waren.

In de derde plaats: we krijgen een juist blik in den nood van de wereld. Die nood is niet het verloren gaan van onze rust, van de humaniteit, van den achteruitgang van de cultuur, de nood is, dat het nationaal-socialisme de consequenties trekt van de leeringen van vroeger. Verzwakking van het Oude Testament moet voeren tot verzwakking van het Nieuwe Testament en tot wegdoen van den Bijbel. Het losmaken van de ethiek van het Woord Gods tot het ondergraven van alle ethische waarden. Het regeren om macht te hebben moet voeren tot de consequente theorieën van de radicale Nazi's. En met angst in het hart denken we aan de vele Nieuwe Testamentjes, die in onze kerken liggen, aan de vele zoogenaamd-gemiddelde theorieën, die in ons land gepredikt worden: moeten we daarmee het nationaal-socialisme tegenhouden? Wordt het in ons land niet op allerlei wijzen bevorderd, in de kerk, door filosofen, door theologen, door den man van de straat en misshien wordt het door al die menschen en stroomingen nog heel wat meer bevorderd dan door de N. S. B.

In de vierde plaats: we kunnen leeren — en helaas, hier stelt Rauschning teleur, al heeft hij het over Christelijke waarden enz. — dat in dezen grooten nood alleen het vertrouwen op God en het wandelen naar Gods Woord uitkomst brengen kan. Geen lapmiddeltjes kunnen hier baten. Ik kan niet beoordelen, of de buitenlandsche politiek van Hitler werkelijk gedragen wordt door de gedachte van de wereldhegemonie. Ik kan ook niet beoordelen, of Hitler inderdaad heel zijn wereldbeschouwing maar als masker draagt, maar ook al zou Rauschning hierin ongelijk hebben, hij is en

blijft een afvallige! Zie boven... het nationaal-socialisme werkt met een totaal-verkeerde wereldbeschouwing en heeft daardoor ontzaglijk-daemonische krachten in den mensch wakker gemaakt. Wie kan die krachten keeren?

Bij goedvinden van den onzen-in-dit-opzicht-zeer-welwillenden-redacteur hoop ik een artikel te kunnen schrijven over een geheel ander actueel boek: Europa und die Seele des Ostens. In dat boek wordt de redding uit den nood alleen verwacht van het opleven der religie.

De redding kan alleen komen van het terugkeeren tot de WARE religie, tot het wandelen naar Gods Woord in het geloof in den Heere Jezus Christus. Tegenover zoo grooten nood passen heel groote middelen: het totale wandelen naar Gods geboden.

Rauschning's boek is soms een illustratie van Openbaringen. Het wijst heen naar den Antichrist, die zeker komen zal. Moge de Heere onze God, Die regeert, ons en velen met ons, brengen tot den dienst van Hem, naar lichaam en ziel, totaal. Totale mobilisatie! Den ganschen Christen in dien oorlog, die duren moet tot aan de wederkomst. En dan: er blijft een rust over voor het volk van God. De rust van het herwonnen Paradijs, door Jezus Christus, onzen Heer, den Koning der Koningen.

M.

M. Vr.

INTER NOS.

PAPE - de Afscheiding - JANSSEN.

II.

De verdrongen vraag.

Reeds spoedig laat Scholte de gezangen weer na: Pape meldt aan Janssen:

Heusden, de 5e Sept. 1833.

„... Ik heb na veel zoekens eindelijk het besluit der Zuid-Hollandsche Synode betrekkelijk de invoering der gezangen gevonden... [Het is, of diende, in elk geval te worden opgenomen in de notulenboeken van alle Brabantse kerken.]

„Regt verdrietig is het mij gedurig te vernemen, dat Ds Scholte de gezangen volstrektelijk niet meer laat zingen, zooals de predikant van Aalburg, Van Veen, gisteren dat nog verhaalde; regt onaangenaam is het mij, het Klassikaal Bestuur slaphoud, losheid, onverschilligheid ten laste te hooren leggen, en als men van het Kl. Bestuur spreekt, dan noemt men in zijn gedachten den naam van den scriba... [Inderdaad! Pape, en niet de praeses Van Spall, was de spil der classis.]

„Ik zeg UEd. hartelijk dank voor de gunstige tijding voor mijn neef benoemd te Sprang. Aan UEd. is hij gedurende zijne studie (200 jaarlijks verplicht geweest, aan UEd. zal hij zijne benoeming te danken hebben; aangenaam, dubbel aangenaam is het mij er te kunnen bijvoegen: En hij zal ook UEd. deswege dankbaar, blijvend dankbaar zijn!“

In het najaar van 1833 doet Ds G. F. Gezelle Meerburg zijn intrede te Almkerk, en na veel tegenwerking („Er schijnt een nauwe vriendschap tusschen Scholte en Van Rhee te bestaan“ (Pape, 20 Dec. '33 aan de class. Middelburg) ontvangt „de blomzoete Van Rhee“ approbatie op zijn beroep naar Veen. Zijn intrede aldaar op 13 Juli '34 was „geruchtmakend“, o.m. omdat hij, na onverstaanbaar zacht het verplichte gezangers te hebben voorgelezen, op het gezangboek ging zitten.

Zoowel Scholte als Gezelle Meerburg geraken in het voorjaar van 1834 reeds in geding met het Classicaal Bestuur.

Scholte vanwege een verkiezingskwestie¹⁾, Pape schrijft 29 April:

„Ons Bestuur heeft Ds Scholte aangeklaagd bij het Prov. K. Bestuur van Noord-Brabant, wegens miskenning der bestaande Reglementen, en verguizing der Klassikale autoriteit, doch Z.Eerw. gaat voort om ook geen enkel gezang meer te laten zingen; van dit vergrijp heb ik alleen melding gemaakt in een confidentieel rapport, als bijlage tot de tabel der kerkvisitatie, of er vanwege ons Prov. K. Best. desaan gaande eenig voorstel zal worden gedaan, dat aanleiding tot eenige algemeene maatregelen zoude kunnen geven.“

Ofschoon Scholte dus reeds meer dan een half jaar geen gezangen liet zingen, heeft men „om redenen van gewicht“ (visitatie-rapport, Arch. van Heusden) het nog niet gewaagd, om de kracht van het, als een Phoenix uit zijn asch verreezen, besluit van Breda op hem te beproeven.

Meerburg's eerste vergrijp was het nalaten der vier (!) Avondmaalsvragen, welke noch hij, noch Van Rhee, noch wij in de kerkelijke archieven konden vinden.

„Gisteren (Pape, 29 April '34) ontving ik van den burgemeester van Almkerk een missive, in-

houdende dat Ds Meerburg Snarenberg [de scriba noemt hem ook wel eens Smeenburg!] in weerwil van zijn verzoek, ook nu wederom de 3 vragen voor de Avondmaalsviering niet heeft gelieven voor te stellen. UEd. ziet, dat gemelde predikant getrouw de voetstappen volgt van Ds Scholte, op wiens aanbeveling hij te Almkerk beroepen is. Waarlijk in al de jaren dat ik scriba ben, heb ik zooveel moeite niet gehad, als sedert de komst van Scholte cum suis. Macalister, die 1.1. Zondag voor mij predikte, ging uit nieuwsgierigheid hem des middags hooren. Bij zijne terugkomst vroeg ik hem zijne opinie. Gewaand en rediten, maar bovenal verdediging van Davids vloekpsalmen, hetwelk hij in deze dagen, dus drukte hij zich uit, bijzonder gewichtig oordeelt. Hij predikte over: „Gij zult niet doodslaan“ meldde mij mijn Bommelsche vriend.“

Den 17en Mei een paar dagen te laat, want De Cock was den 14en Mei in Den Haag op audiëntie, nà het bezoek te Doeveren, rapporteert Pape: „Bij Ds Scholte te Doeveren zijn thans gelogeed De Cock, Pred. te Utrum, en Kohlbrugge; wat of deze Triple Alliantie zal uitvoeren, zal de tijd leeren [hun wegen liepen spoedig wonderlijk uiteen naar Amerika, Duitschland en „het vaderland daarboven“], zeker is het, dat de gisting in deze streken hand over hand toeneemt, en hedenmorgen kwam mij een boer van Aalburg waarschuwen, om mij toch niet tegen des Heeren werk (gelijk hij het noemde) te verzetten.“

Janssen, door Pape's dateering misleid, beoordeelt het samentreffen aldus (22 Mei):

„Daar de Gereformeerde Ultramontanen thans zoo roerig zijn is het niet te verwonderen, dat De Cock, die hier in Den Haag bij den Koning en Minister geen heul gevonden heeft, bij Scholte en Kohlbrugge twist is gaan zoeken. Ik vrees de mannen niet, wanneer onze kerkbesturen algemeen behoorlijk handelen, dat is: gevoelens en spreekwijze vrij latende, de goede orde en de stipte opvolging der kerkelijke verordeningen... handhaven, nooit door halve maar door heele maatregelen.“

Deze laatste woorden bevatten critiek op het beleid van het Class. Bestuur, dat „eene halve maatregel“ nam, terwijl het door een heele Van Rhee had kunnen weren; men vindt ze ook weer terug in de critiek van Donker Curtius, president van de Haagsche Synode, Nieuwold, vice-president, en prof. Pareau op de handelwijze der Synode, toen deze vergadering de afzetting van De Cock ongeldig verklaarde en hem nog 6 maanden bedenktijd gaf.

Deze Synode zond tevens een vermaning aan alle predikanten om „zich met bedachtzaamheid te onthouden van alles wat de zuiverheid hunner belijdenis en Evangelieprediking eenigszins in verdenking zou kunnen brengen“, — waarop Scholte, volgens den burgemeester van Sleuwijk (4 Sept. 1834) „voor 14 dagen, op zekeren Woensdag, openbare godsdienst heeft gehouden, tot behandeling der missive van de Synode, welke missive hij voor de gemeente heeft uitgeplozen, en daarbij zich van lasterlijke uitdrukkingen bediend; — deze openbare voortzettingen mogen wij niet langer werkeloos aanzien, en het Klassikaal Bestuur heeft 3 leden benoemd om op de plaats zelve Ds Scholte te verhooren wegens voorgeschrevene punten.“ [o.m. nu ook het Gezangen-verzuim.]

Scholte's prediking te Utrum leidt dan tot zijn overhaaste schorsing. Pape schrijft, 29 October '34, aan Janssen:

„Gisteren hadden wij vergadering, toen voorgegister en eergisteren de ministeriële kennisgevingen en bijlagen kwamen. Het resultaat is in bijgaande missive vervat, eenstemmig hebben wij Scholte geschorst, en er is een commissie (Pape, Suringar?, van Veen) benoemd, om tegen Woensdag aanstaande hem te hooren... Daar de aanklacht niet van den Ring Heusden, maar van het Departement is gekomen, verzoekt Pape inlichtingen, aan wie Scholte's eventuele antwoorden moeten worden gezonden, en vervolgt:

„Ik ben moede van het schrijven over dien dwazen jongen man.

„Aan de burgemeesters zijner dorpen heb ik, met kennisgeving zijner schorsing, mij gericht om maatregelen voor de openbare godsdienstige rust en veiligheid der predikanten bij de waarneming van den godsdienst, want wat te Utrum is voorgevallen, kan ook hier gebeuren, en wat is niet van Religieuze dwepenij te vreezen...“

„Wat nader merkwaardigs voorvalt zal ik UEd. melden. De procedure die ons Bestuur tegen hem heeft, wordt buitendien voortgezet, en het een zal zoowel als het andere zijne afzetting kunnen tengevolge hebben.

„Vergeef schrift, want de tijd ontbreekt tot ordelijke letter.“

Janssen (1 Nov.) vernam dit eenparig besluit „met veel genoegen. Zulks was ook zeer aangenaam aan den Minister en de Synodale Commissie“, en wat het doorzenden van Scholte's verweer betreft, och, dat is immers overbodig, want:

„Een eigenlijk klager bestaat er niet, maar het kerkbestuur ontvangt van hoogerhand officiële stukken, legale proces-verbalen, die stellige bevelen der schuld medebrengen, en alleen zouden kunnen verzwakt worden door onwraakbare ge-

tuigen voeren van ge... der be... Moch... heden i... getuige... „maar... kan he... op gro... bewijs... De C... het ei... den tes... nannet... het N... meen... burger... reeds... de Rir... maar... Koning... Scho... pastori... (eigend... feeten... Gender... te Heu... van D... Doever... Hun... gesche... „De K... den H... piele... Hervor... nemen... geweld... kunstg... dersche... Donk... vraagd... Prov... zel, er... benoem... Ministe... zicht v... pastori... door e... schap... admini... de goe... en kor... Dit a... er o.m... „De... stuur v... Scholte... te ver... Op c... gedach... dood t... c.s., di... Ned. H... bewijs... hun l... Doodes... De b... heeft... vangen... Genera... nadere...

„Am... „Met... het go... den sca... en besl... dan oc... Met he... het lu... komt e... sikaal... kerkera... „Ma... van he... bant... koud... Van E... bestuur... geschre... te wel... „Moc... lijk en... „Daa... dent va... fermer... Van... 11 Jun... men te... lidenis... voor u... drager... ken in... loofsbe... handh... wijzen... ik in... Ja, h...